

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 37 (1992), No. 6, 348--350

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139624>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1992

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

kladní školy se zabývá didaktický seminář, který pracuje při katedře matemati-

ky pedagogické fakulty Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové.

jubilea & zprávy

K SEDMDESÁTINÁM PROFESORA MIROSLAVA NOVOTNÉHO

Dne 11. května 1992 oslavil svoje sedmdesáté narozeniny, a to v naprosté fyzické a duševní svěžesti a v plném tvůrčím rozmachu, vynikající československý matematik prof. RNDr. Miroslav Novotný, DrSc., člen JČSMF od roku 1950.

Miroslav Novotný se narodil roku 1922 v Tovačově. Vystudoval reálné gymnázium v Olomouci, kde maturoval v roce 1941. Vysokoškolské studium mohl ze známých příčin nastoupit až v roce 1945, po skončení druhé světové války. Studoval na přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, obor matematika-fyzika; studium ukončil státními zkouškami v roce 1947 a rigorózními zkouškami v roce 1948. V roce 1947 byl na doporučení akademika Nováka přijat jako asistent na matematický ústav Vysoké školy technické v Brně, v roce 1951 přešel na katedru matematiky Vojenské technické akademie v Brně, kde byl v roce 1953 jmenován docentem matematiky. V témže roce přestoupil na katedru matematiky přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, po jejím rozdělení v roce 1959 pak na katedru matematické analýzy. Od roku 1963 do roku 1970 stál v čele této katedry jako její vedoucí. V roce 1962 obhájil doktorskou disertační práci na téma „Izotonní funkcionály uspořádaných množin“ a o rok později byl jmenován řádným profesorem matematiky. V letech 1965 a 1966 byl na studijním a přednáškovém pobytu na univerzitě v Bonnu, kde mj. vedl seminář o ma-

tematických metodách v lingvistice. V roce 1971 však, v tehdejší atmosféře normalizace, byl přinucen z Masarykovy univerzity odejít. Nastoupil do brněnské pobočky Matematického ústavu ČSAV a univerzita se tak na dlouhých dvacet let připravila o vynikajícího vědeckého pracovníka a skvělého učitele. Teprve v roce 1990, v rámci rehabilitací, mu bylo umožněno vrátit se k dráze vysokoškolského učitele. Nyní pracuje na katedře matematické informatiky přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity.

Vědecké dílo profesora Novotného bylo podrobně zhodnoceno v dvou článcích v Časopise pro pěstování matematiky, resp. *Mathematica Bohemica*, věnovaných jeho šedesátinám a sedmdesátinám (*Čas. pěst. mat.* 107 (1982), 208-217; *Math. Bohemica* 117 (1992)). Uvedme zde pouze, že zahrnuje 90 původních vědeckých prací, 2 práce aplikačního charakteru, 6 odborných nebo popularizujících prací a samozřejmě velké množství přednášek nebo referátů na různých našich i zahraničních vědeckých konferencích. Hlavními oblastmi jeho vědeckého zájmu byly teorie uspořádaných množin, obecné relační systémy, zejména monounární algebry, konstrukce gramatik formálních jazyků a teorie informačních systémů. V každé této oblasti dosáhl významných a světově uznávaných výsledků. V teorii uspořádaných množin např. odvodil velmi silné podmínky pro krácení při direktních operacích nad těmito množinami. Pro monounární algebry popsal důmyslnou transfinitní konstrukci, která umožňuje sestavit všechny homomorfismy mezi dvěma algebry. Pro gramatiky formálních jazyků vybudoval teorii redukujících operátorů, s jejichž pomocí lze k dané gramatice sestavit gramatiku daleko jednodušší, ale generující též jazyk. V teorii informačních systémů popsal řadu algoritmů umožňujících efektivně

nalézt četné objekty významné pro tuto teorii samu i pro praxi.

Za svoje vynikající vědecké výsledky obdržel profesor Novotný po zásluze řadu ocenění, např. zlatou medaili matematicko-fyzikální fakulty univerzity Komenského, stříbrnou medaili univerzity Palackého, medaili Vysokého učení technického v Brně, společnou cenu prezidia ČSAV a prezidia Polské akademie nauk za soubor prací o matematických základech teorie informačních systémů a zlatou plaketu B. Bolzana za zásluhy o rozvoj matematických věd. Profesor Novotný je však především vynikajícím vysokoškolským pedagogem, jímž zůstal i přesto, že v posledních dvaceti letech mu nebylo umožněno pedagogické působení. V době své činnosti na Masarykově univerzitě přednášel řadu disciplín, klasických i moderních; přitom jeho přednášky vždy vynikaly precizností, srozumitelností, schopností vystihnout podstatu dané problematiky a maximálně ji přiblížit chápání posluchačů. Matematikové střední generace, absolventi Masarykovy univerzity, s vděčností vzpomínají na jeho přednášky; pro většinu z nich se staly vzorem. Svoje pedagogické zkušenosti shrnul profesor Novotný do celkem 12 učebních nebo pomocných textů, z nichž většina dodnes může být a také je používána. V době svého působení v Matematickém ústavu ČSAV profesor Novotný alespoň pokračoval ve vedení vědeckého semináře, v jehož čele stojí již více než třicet let, a ve výchově vědeckých aspirantů, jichž dovedl k obhajobě celkem 13. Nyní, po návratu na Masarykovu univerzitu, se opět plně zapojil do pedagogické a vědecké činnosti na matematickém oboru, jak to odpovídá jeho životnímu stylu a zvyklostem.

K doplnění profilu činnosti profesora Novotného je třeba ještě uvést jeho zásluhy na poli organizačním. Kromě vedení katedry matematické analýzy vykonával také funkci proděkana přírodovědecké fakulty, byl členem komise expertů, v letech 1966–1970 členem vědeckého kolegia matematiky ČSAV. Byl zakladatelem letní školy o uspořádaných množinách a obecné algebře, která se od roku 1964 koná pravidelně každoročně, od roku 1966 též s mezinárodní účastí. Organizoval nebo se spolupodílel se na organizaci řady dalších vědeckých akcí s mezinárodní účastí.

V neposlední řadě aktivně působil také v brněnské pobožce JČSMF ve funkci člena výboru.

Jménem celé naší matematické obce přeje me profesoru Novotnému pevné zdraví, pohodu v osobním životě a mnoho dalších úspěchů v jeho vědecké práci i pedagogické činnosti, ve prospěch našeho vysokého školství i rozvoje československé a světové vědy.

Vítězslav Novák, Bedřich Půža

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE PEDAGOGICKÝ SOFTWARE 92

Ve dnech 8. 6.–10. 6. 1992 se na půdě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích uskutečnila mezinárodní konference zaměřená na využití počítačů ve výuce. Mezi pořadatele patřila jednak zemědělská fakulta Jihočeské univerzity a pobočka ČSVTS na téže fakultě a dále Dům techniky ČSVTS České Budějovice.

První den (pondělí 8. 6.) proběhlo společné plenární jednání. Po úvodních projevech (děkan ZF JU, rektor JU a náměstek ministra MŠMT ČR) následovaly referáty, přičemž nejzajímavější se týkaly automatizování administrativy spojené s vedením evidence studentů (včetně přihlašování na semináře a zkoušky) na Univerzitě v Linci a na Univerzitě Novi Sad. Rovněž téma vlastnictví a prodeje software bylo poučné. Poslední referující podal některé důležité informace o projektu Comenius.

Druhý den (úterý 9. 6.) byla konference rozdělena do těchto několika sekcí:

- 1. Přírodní vědy a jejich aplikace
- 2. Automatizované systémy řízení ve školství
- 3. Technické vědy a jejich aplikace
- 4. Software pro zemědělské podniky
- 5. Ekonomika, management a operační analýza
- 6. Matematika, statistika a programování
- 7. Tvorba a užití pedagogického software

Vzhledem k náplni částečně přiblížím pouze sekce 1 a 6. V první sekci, kterou moderovali M. MILITKÝ a B. ČERMÁK, mne zaujal referát popisující statistický paket ADSTAT (M. MELOUN) a navazující příspěvek zabývající se výukou statistiky (chemometrie) na katedře analytické chemie VŠCHT Pardubice

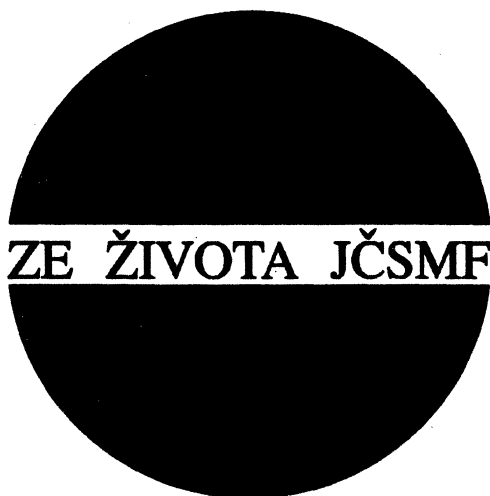
(M. MELOUN). V sekci 6 (moderátoři V. NÝDL, M. MELOUN) referující přednesli své zkušenosti s mnohými programy podporujícími výuku matematiky. Mimo jiné byl představen program STAT PLUS (MATOUŠKOVÁ a kol.) a 4 referáty byly věnovány opět paketu AD-STAT (MLITKÝ, MELOUN). Poměrně živou diskusi vyvolal referát *Statistické programové pakety a výuka statistiky* (B. MINAŘÍK). V těchto sekcích byla poněkud zarážející absence členů MFF UK Praha či katedry statistiky VŠE Praha.

Paralelně s jednáními v sekcích probíhala demonstrace programů v předváděcím sále, kde bylo asi na 15 počítačích předvedeno

množství programů — pro výuku matematiky, fyziky, statistiky, chemie, pro tvorbu výukových programů, pro generování různých testů, popřípadě pro interaktivní zkoušení atd. (mimořádně, při konferenci byl dostupný nejen sborník přednášek, ale i katalog předváděných programů). Počítačovou literaturu zastupovaly firmy Grada, MP SOFT a PVT.

Ve středu (10. 6.) byla konference zakončena závěrečným plenárním jednáním, při kterém jednotliví moderátoři sekcí formulovali konečná stanoviska účastníků konference.

Martin Kořínek

HISTORIE MATEMATIKY XIII

Třináctá letní škola zaměřená na dějiny matematiky se konala ve dnech 1. 6.–5. 6. 1992 v obci Manětín-Brdo na Plzeňsku. Zorganizovala ji brněnská pobočka JČMF ve spolupráci se stálou pracovní skupinou pro dějiny matematiky při JČMF a ČSDVT; přípravný výbor pracoval ve složení J. BEČVÁŘ, J. FOLTA, E. FUCHS, A. ŠAROUNOVÁ.

Program letní školy byl sestaven z těchto přednášek:

J. BAŠTINEC: *Vývoj teorie čísel IV*

J. BEČVÁŘ: *Algebra v 17. století*

S. DOMORADZKI: *Matematika v Polsku v 19. století*

J. FOLTA: *Lokální a globální vývoj matematiky*

J. HOUSKA: *Ke vzniku teorie funkcí reálné proměnné*

J. CHVALINA: *Charles Babbage — iterativní kořeny zobrazení*

T. LENGYELFASY: *Ratio educations z roku 1777 a vyučovanie matematiky*

M. NOVOTNÝ: *O výuce matematice na univerzitě v Konstantinu (Alžír)*

J. POTŮČEK: *Počátky infinitezimálního počtu na českých středních školách*

H. RADOVANSKÁ: *K vývoji teorie svazů*

A. ŠAROUNOVÁ: *Umění a geometrie*

A. ŠOLCOVÁ: *Matematika na německé univerzitě po roce 1882*

J. VESELÝ: *O vývoji pojmu derivace*

V. VOPRAVIL: *Conwayova čísla*

Stejně jako v loňském roce i tentokrát bylo věnováno mnoho času diskusím k jednotlivým tématům. Večerní beseda byla zaměřena zejména na roli, kterou hrají dějiny matematiky ve vzdělávání učitelů, a na další perspektivy letních škol. Účastníci této letní školy měli možnost se seznámit s organizací postgraduálního doktorandského studia „Obecné otázky matematiky a informatiky“, s informacemi o mezinárodních konferencích z dějin matematiky a přírodních věd, s programem pražského semináře Historie mate-